

ROLF ADAMSON

ROLF ADAMSON gick bort den 19 mars 2015. Han var född 1927 och växte upp i Trollhättan. Det fanns inga akademiska traditioner i familjen. Adamsons far arbetade sig upp till tjänsteman inom ett verkstadsföretag, men Rolf Adamson verkade snarast ha sina rötter kvar i en skötsam arbetarkultur. Efter sin studentexamen kom han till Göteborg med planer att bli läroverkslärare i svenska och historia men rekryterades till det nystartade ämnet ekonomisk historia vid universitetet. Där började han sin karriär under professor Artur Attman, som var lundahistoriker med Lauritz Weibull och Sture Bolin som lärare. Det högre seminariet i Göteborg höll sina sammanträden i Landsarkivets lokaler. Rolf Adamson skulle alltid känna sig hemma i arkiv.

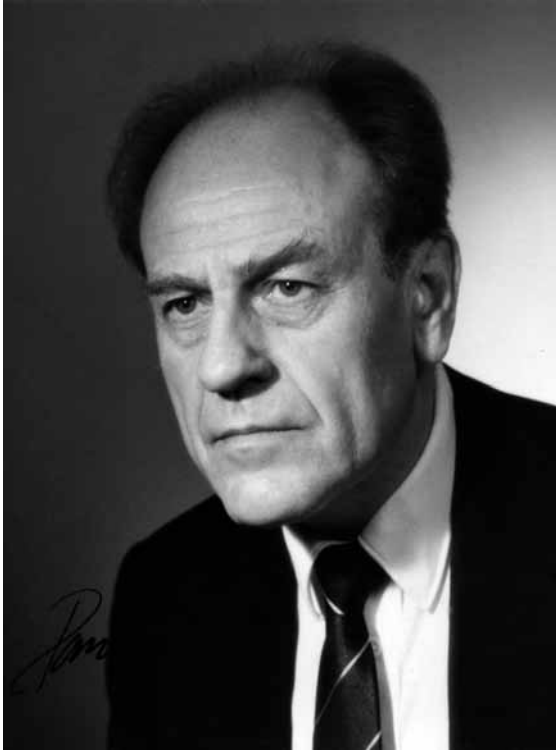
Rolf Adamson blev invald i vår akademi 1984 och kom troget till våra sammanträden. Han satt alltid längst ner i salen fram till för fyra, fem år sedan då han fick alltför svårt att ta sig hit. Han deltog i högtidssammankomsten jubileumsåret 1986 men aldrig senare. Han var inte mycket för frack och ordnar.

Vi som var yngre doktorander i Göteborg på 1960-talet såg inte så mycket av Rolf Adamson utanför lärosal och seminarierum. Men han var ändå i högsta grad närvarande, och många av oss skulle hela livet ha honom framför oss som en lite skrämmande förebild. Jag kan väl min-

nas ljudet från hans arbetsrum. Detta var före miniräknarnas tid och vi hade alla en av Facits mekaniska räknemaskiner dunkande på våra skrivbord. Från Rolf Adamsons rum lät det annorlunda. Han hade nämligen två maskiner gående. Han kunde hålla båda igång samtidigt, läsa av och mata in i den ena medan den andra snurrade färdigt. Det var en annan rytm, ett annat tempo när han arbetade. Vi hörde det tydligt in till kafferummet i närheten. Han drack inte kaffe med oss andra utan han kom in och hämtade vatten till sina smörgåsar som han haft med sig, när han på sin cykel kom över Hisingsbron från Biskopsgården.

Adamsons avhandlingsprojekt sprängde alla ramar både när det gällde arbetsinsats och storlek. Först publicerades samtliga 629 förlagsinteckningar som svenska järnbruk gjorde hos Bergskollegium mellan 1800 och 1884, detta i en kompakt volym i A4-format med vidhängande läsanvisning. Därefter publicerade han en ännu mer omfattande volym över den totala vågföringen av järn i alla svenska hamnar mellan 1796 och 1860. I båda fallen tog alltså Adamson upp offentliga källmaterial som andra i enstaka fall använt. Men han gick igenom det totala materialet, utvärderade och systematiserade det och publicerade till andra forskares fromma. Först därefter, år 1966 kom hans doktorsavhandling *Järnavsättning och bruksfinansiering 1800–1860*. Den blev omedelbart klassikern på området, som ju alltid varit centralt i svensk ekonomisk historia. I förbifarten tog han upp andra stora problem, till exempel relationerna mellan taxeringsvärden och marknadsvärden på fast egendom, maktförhållandena mellan bruken och de exporterande handelshusen, eller växlingarna på världsmarknaden för järn. Hans källkunskap, hans skarpsinne och hans uthållighet firade på så sätt triumfer inom 1800-talets ekonomiska historia långt utanför själva järnhanteringen.

Rolf Adamson fick sin egen professorsstol i Stockholm 1969. Han påstod själv att han fick tjänsten därför att han höll tiden när han provföreläste. Hans konkurrent drog betydligt över. Det hände aldrig Adamson, han förberedde sig alltid minutiöst och slutade exakt när han skulle. I själva verket ställdes han klart på första plats av andra och bättre skäl.

Det är lätt gjort att det präktiga hantverket skymmer kvalitet i Adamsons vetenskapliga arbeten. Karl-Gustaf Hildebrand formulerade denna risk med sedvanlig elegans som sakkunnig. I sitt yttrande berömde han först Adamsons metodiska och källkritiska briljans. Så skrev han: ”Föreningen av så många dygder – och dessutom med ett drag av perfektionism som någon gång faller i ögonen – kunde leda till ett (annat) missförstånd: man kunde tänka sig att Rolf Adamson vore någon sorts ekonomisk-historisk mönstergosse, med felfrihet och andlig skötsamhet som sina främsta meriter. Att fel är sällsyntare i hans böcker än i de flesta andras är nog riktigt, men det vore ändå en orimlig tolkning”, menade Hildebrand, och fortsatte: ”Bakom den starka disciplinen i arbets- och uttryckssätt gömmer sig ett drag av djärvhet och betydande konstruktiv förmåga, en forskarbegåvning och ett forskartemperament av ovanlig hetta och kraft, en naturlig blick för den stora problematiken. Hur högt jag än skattar grundligheten, pålitligheten och det osvikliga sunna förnuftet hos Rolf Adamson – och vem kunde undgå att uppskatta dem? – är det andra och ännu mer sällsynta kvaliteter som till sist avgör min mycket höga uppskattning av honom.”

Väl installerad i Stockholm tog Adamson itu med att bygga upp ämnet vid universitetet. Institutionen låg fortfarande kvar i den våning vid Tegnérlunden där företrädaren Ernst Söderlund suttit. Denne hade inte varit intresserad av att skapa en stor grundutbildning i stil med dem som byggdes upp vid de andra universitetet. Inte heller hade han ansträngt sig för att bygga ut forskarutbildningen. Adamson satte i gång med att fylla det skal till institution som han övertagit. Som en av de första institutionerna flyttades man snart ut till de blå husen i Frescati.

Studenterna strömmade till i stora skaror på 1970-talet, många med små röda böcker i händerna. Adamson ville etablera sitt ämne vetenskapligt med en teoretisk bas som inte stod de andra samhällsvetenskaperna efter. Han bar ju med sig ämnets identitetsbrottnig i farligt grannskap av de stora ämnesområdena historia och nationalekonomi, ”ett näs mellan två kontinenter” som någon kallat ämnet. Adamsons

svar blev att författa en stor handbok, *Teori och metod för ekonomisk och social historia* som gavs ut 1975. Boken innehöll ett antal utvalda vetenskapliga artiklar som han hade försett både med ordförklaringar och egna kommentarer. Till artiklarna fanns det instuderingsfrågor. Boken var tänkt att kunna utnyttjas genom hela grundutbildningen tack vare ett intrikat system av successiva omläsningar med vidhängande, nya fördjupningsfrågor. Slutsatserna man kunde dra av hans ambitiösa bok var hans eget vetenskapliga credo, sammanfattat i två meningar. För det första betonade han värdet av metoderna: "Utan kunskap om det metodiska hantverket skapas ytterligt sällan några framstående vetenskapliga verk." För det andra pläderade han för teoretisk pluralism: "Uttalanden eller omedvetna ställningstaganden för en enda riktning, vilken den vara må, synes inte alldeles sällan bottna i brist på kringssyn." Boken var kompakt och krävande att följa och många, både lärare och studenter, gav nog upp på vägen, men Adamson kunde visa att det inom ekonomisk historia fanns annat än fyrkantig marxism att hålla sig till.

Ett resultat av hans pluralism och öppenhet blev att ekonomisk historia i Stockholm påfallande ofta skulle engagera sig i tvärvetenskapliga utbildningsprogram, bland annat med inriktning på utvecklingsfrågor och internationella relationer. Samma bredd kunde man snart finna också i institutionens forskning. Sin första kull av doktorander utbildade Rolf Adamson inom ett stort projekt om det svenska jordbruks-samhällets utveckling under slutet av 1700-talet och 1800-talet, "agrarpjektet" kallat. Inom det skulle väl en sex nya doktorer kläckas, och det var i hög grad på så sätt Adamson formade den nya generationen ekonomihistoriker i Stockholm. Gentemot andra och djärvare ämnesval kunde han visa stor tolerans så länge källor och metoder höll måttet.

Avhandlingspromemorior läste han noga och styrde ganska hårt. Han försummade inte att rätta rena språkfel; han hade ju tänkt sig att bli modersmållärare. Hans kritik kunde av känsliga personer ibland upplevas som alltför rättfram, men man fick vackert lära sig att i vetenskapliga frågor var deras professor kompromisslös.

Rolf Adamsons pedagogiska ambitioner genomsyrade allt han gjorde. När han presenterade sin forskning redogjorde han alltid för hur han själv gick tillväga och varför. Det kunde ibland störa läsaren med denna hårdragna systematik och dessa mer eller mindre tydliga pekpin- nar. Men han hade de bästa avsikter – och han hade som sagt sällan fel.

Under många år tog institutionsbygget i Stockholm och pedagogi- ken det mesta av tiden. Han blev också hårt utnyttjad i fakulteten och linjenämnden som den lojale och plikttrogne medarbetare han var. Så småningom minskade sådana uppgifter. Med pensioneringen fick han äntligen återigen sitta ostörd i forskarsalen på Riksarkivet, dit han fort- satte att ta sig in i det sista. Han trängde nu in i frågor bland annat kring spannmålslagringen och andra försörjningsproblem under 1800-talet.

Adamsons sista samlade forskningsinsats hade stora likheter med den första, fast det ligger ett halvsekel emellan. 2014 utkom på Vitter- hetsakademien den omfattande volymen *Reformivriga tidningar och svårflörtad överhet. Stockholmspressen och den högre förvaltningen un- der 1820-talet*. I likhet med hans första stora arbete blev hans sista bok nästan ohanterligt stor, och man fick förvisa en del av det till en CD- skiva innanför omslagspärmen för att få plats med allt. Med denna bok ändrade Rolf Adamson bilden av 1800-talets samhällskritiska press och kungamaktens och ämbetsmännens reaktioner. Boken är därutöver med sitt rika innehåll av stort värde för alla som kommer i närheten av tidens press- och förvaltningshistoria. Rolf Adamsons sista stora arbete utgår alltså från ett annat ämnesområde än hans doktorsavhandling, tidningar i stället för järn, men uppvisar samma kvaliteter: den obändiga, syste- matiska forceringen av tunga källmaterial, de försiktiga men väl under- byggda slutsatserna, kringsynen, den pedagogiska, något omständliga redovisningen.

Rolf Adamson vann inga lätta segrar som forskare. Det låg alltid stort arbete bakom hans publikationer. Men i sitt sista arbete blev han mindre bunden till siffrorna och han släppte fram en skrivglädje som han an- nars höll tillbaka. Han tar upp liknelser med vår egen tid, han associerar

friare och utnyttjar effektivt sitt direkta och okomplicerade språk.

Rolf Adamson plågades länge av nedärvda reumatiska problem och framför allt av en förträngning i nacken som gradvis invalidiserade honom. Men han tränade hårt och kämpade emot och han arbetade in i det sista. Hans sista storverk var omfattande och arbetsamt; kampen för att få det färdigt fördes både mot det komplexa innehållet och mot de kroppsliga problemen. Han fick allt svårare att röra sig och mot slutet skrev han på ett speciellt tangentbord avsett för barn.

Adamsons ägnade sin knappa lediga tid framför allt åt läsning av skönlitteratur. Därutöver var hans stora fritidsintresse att röra sig i skog och mark, och gärna att plocka svamp. Att ta tillvara frukt och bär var en passion. Han efterlämnade 30 burkar egenhändigt tillverkat äppelmos.

Rolf Adamson hade en okuvlig aptit på forskning. Det sista han gjorde var att se till att få 1 500 kopior av primärmaterial till tabellverkets statistik. Hade han unnats några år till hade han hunnit omvärdera vår berömda svenska befolkningsstatistik. Nu hann han bara lägga grunden och klargöra förutsättningarna i sin sista uppsats, just publicerad. Hans dotter Kerstin var honom behjälplig i hans arbete med kopieringen och på många andra sätt. Det var hon som höll i den borgerliga begravningen och hon såg till att han fick med sig några av sockenprästernas 1700-talsrapporter i graven.

Med Rolf Adamson har en ovanligt helgjuten person lämnat oss. Han vigde sitt liv åt att bringa klarhet och ljus över vår historia. Det blev ett fullgott dagsverke.

Ulf Olsson

